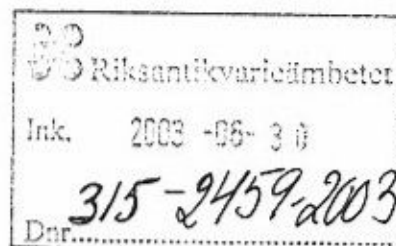

H 018 (hantverk mm)
A 343 (kvarn, husbehov)

Byggnadsminnesförklaring av Brunnsbacka sågkvarn, Brunnsbacka 1:2 och 1:3, Södra Unnaryds socken, Hylte kommun

BESLUT

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § kulturminneslagen (1988:950) Brunnsbacka sågkvarn, Brunnsbacka 1:2 och 1:3, Södra Unnaryds socken, Hylte kommun, för byggnadsminne. Med stöd av 3 kap 2 § samma lag meddelar Länsstyrelsen nedanstående skyddsbestämmelser:

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas eller till sin exteriör ombyggas eller på annat sätt förändras.
2. I byggnadens inre får inte sådana åtgärder vidtagas som innebär ingrepp i byggnadens stomme eller planlösning.
3. Inga ingrepp får göras i fast inredning eller i maskineri och fast utrustning som hör till kvarnen, sågen eller stickspånhyveln. Ingrepp får heller inte göras i kvarnfördämning med tilloppsränna, utsläpp och sump.
4. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller eller det kulturhistoriska värdet minskar. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sätt som är anpassat efter de material och den teknik med vilken byggnaden är uppförd.
5. Inom det område kring sågkvarnen (20 meter) som markerats med hel-dragen röd linje på bilagd karta, får inte ytterligare byggnader uppföras. Området skall hållas i sådant skick att kvarnens utseende och karaktär inte förvanskas, bilaga 1.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar i fråga om underhåll av byggnaderna.

2003-07-01 beslöt *Me*
Kopia till Ur = M-res. *A.ä. jhm*

Om särskilda skäl finns får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § kulturminneslagen lämna dispens från ovan nämnda skyddsbestämmelser.

Detta beslut kan enligt 3 kap 19 § kulturminneslagen överklagas hos länsrätten, se bilaga.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Fråga om byggnadsminnesförklaring har väckts av Länsstyrelsen på eget initiativ 2002-09-11 efter samråd med fastighetsägarna.

Underrättelse har skett genom skrivelse till lantmäterimyndigheten 2002-09-11.

Underrättelse med beskrivning, dokumentation och förslag till skyddsbestämmelser har 2002-10-07 tillsänts fastighetsägarna.

Remiss med beskrivning, dokumentation och förslag till skyddsbestämmelser har 2003-01-30 tillsänts riksantikvarieämbetet, Hallands läns museer, landsantikvarien, Hylte kommun, plan- och byggnadsnämnden samt kultur- och fritidsnämnden, Stiftelsen Brunnsbacka Såg och Kvarn, Länsstyrelsens plan- och bostadsenhet samt Länsstyrelsens fiskeenhet.

Fastighetsägarna har inte inkommit med några erinringar mot förslaget till byggnadsminnesförklaring och de föreslagna skyddsbestämmelserna.

Samtliga remissinstanser som svarat har uttalat sitt stöd för en byggnadsminnesförklaring. Hylte kommun, plan- och byggnadsnämnden har inte avgivit något yttrande. Riksantikvarieämbetet har i sitt yttrande framfört att de föreslagna skyddsbestämmelserna bör kompletteras med skydd för kvarndammen med luckor och utloppskanaler. Ämbetet har vidare framfört att det föreslagna skyddsområdet bör följa i landskapet naturligt förekommande formationer.

Länsstyrelsen har därefter kompletterat förslaget till skyddsbestämmelser. Ändringen har kommunicerats med fastighetsägarna och Stiftelsen Brunnsbacka Såg och Kvarn 2003-05-20. Några erinringar mot tillägget har inte inkommit till Länsstyrelsen.

Beträffande det föreslagna skyddsområdets utformning sammanfaller det med det område som fastighetsägarna genom nyttjanderättsavtal upplåtit till Stiftelsen Brunnsbacka Såg och Kvarn. Länsstyrelsen ser därför inte någon anledning att ändra den föreslagna utformningen.

BESKRIVNING

Brunnsbacka sågkvarn i Södra Unnaryds socken är belägen inom den del av Hylte kommun som i samband med kommunreformen 1974 överfördes från Jönköpings län till Hallands län.

Brunnsbacka sågkvarn är en s k hjulkvarn vilket innebär att kraften överförs från vattenhjulet via ett utväxlingssystem. På en horisontellt liggande axel placeras ett vertikalt arbetande hjul som antingen är fristående eller inbyggt. Vattenhjulet är av typen underfallshjul, vilket innebär att vattnet träffar hjulet i dess undre del, varvid vattnets rörelseenergi utnyttjas.

Brunnsbacka kvarn och kvarnplats omnämns i samband med en skatteomläggning 1690 då det uppges att platsen inte varit i bruk på länge. Vid en rannsaking av kvarnar i Jönköpings län 1744 omnämns en sågkvarn i Brunnsbacka. De nuvarande kvarnbyggnadernas ålder är inte exakt känd men på 1870-talet fick byggnaderna i samband med en större ombyggnad sin nuvarande utformning.

Sågen i Brunnsbacka var huvudsakligen en husbehovssåg men med tillräcklig kapacitet så att även utomstående kunde använda den. Sågverksamheten upphörde på 1930-talet och kvarnverksamheten något senare.

Förutom såg och kvarn rymmer anläggningen vid Brunnsbacka även en stickhyvel som kopplats till såghjulet och är belägen under själva sågen. Mellan stickhyvling och sågning fanns ett intimt samband. Virket till dessa båda slag av träförädling uttogs samtidigt och kördes samma vägar. Det var därför fullt konsekvent att de i Brunnsbacka, liksom på många andra ställen, flyttade in under samma tak.

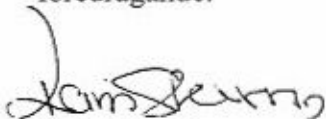
MOTIVERING

Anläggningar av detta slag var förr mycket vanliga i det svenska bondesamhället. Idag har deras antal reducerats kraftigt och de som kvarstår är viktiga minnesmärken över en tidig förindustriell träförädlings- och förmalningsverksamhet. Genom sitt ålderdomliga byggnadsskick och sin förindustriella teknik framstår Brunnsbacka sågkvarn som ett ovanligt välbevarat exempel på denna typ av anläggningar. Sågkvarnen har därmed ett stort och betydande kulturhistoriskt värde.

Länsstyrelsen anser därför att Brunnsbacka sågkvarn skall betraktas som synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde och att den därmed skall förklaras som byggnadsminne enligt 3 kap lagen om kulturminnen m m (SFS 1988:950).

Beslut i detta ärende har fattats av Länsstyrelsens styrelse. I beslutet deltog landshövding Karin Starrin, ordförande, jämte ledamöterna Romulo Enmark, Alf Eriksson, Ingemo Johansson, Lasse Järvsén, Agneta Kores, Henrik von Sydow och Leif Wästerlund.

I beredningen av ärendet har även deltagit Länsråd Erik Österberg, rättschef Per Widell, länsantikvarie Mats Folkesson och 1:e antikvarie Hans Bergfast, föredragande.

Karin Starrin
Landshövding

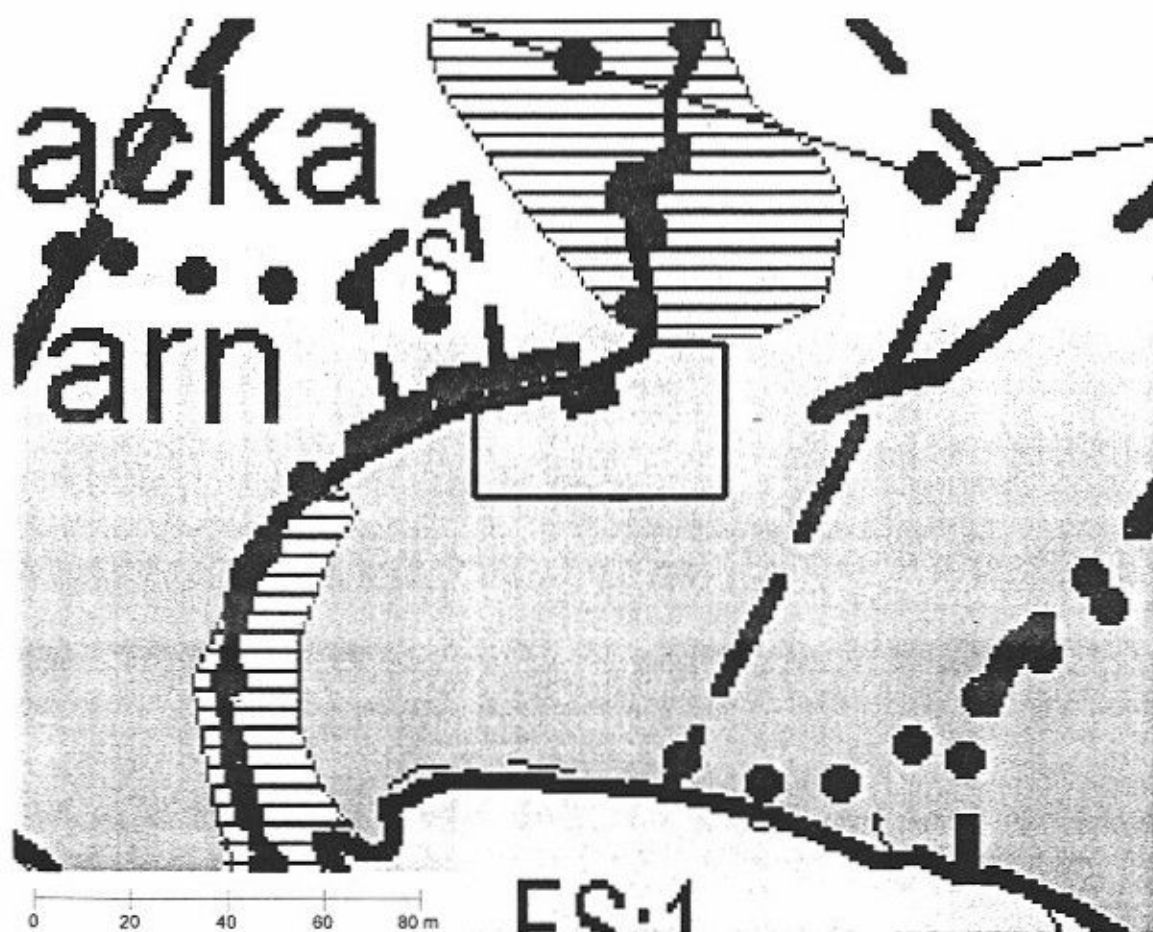
Hans Bergfast
1:e antikvarie

Bilagor

1. Karta över skyddsområdet till byggnadsminnet
2. Hur man överklagar

Kopia

Riksantikvarieämbetet, kulturmiljöavdelningen
Hallands läns museer, landsantikvarien
Hylte kommun, plan- och byggnadsnämnden
Hylte kommun, kultur- och fritidsnämnden
Stiftelsen Brunnsbacka såg och kvarn
Lantmäterimyndigheten, Halmstad
Hylte hembygds-krets
Södra Unnaryd/Jälluntofta förminnes- och hembygdsförening
Plan- och bostad
Fiske
PW, MF, MFr, MJ, HB, BM

Skyddsområde till byggnadsminnet Brunnsbacka sågkvarn, Brunnsbacka 1:2 och 1:3, Södra Unnaryds socken, Hylte kommun.

